

قانون شرع و جامعه ایران

تاریخ اجتماعی تهران دوره قاجار

نویسنده کی کُندو

ترجمه علی محمد آزاده

www.ketab.ir

فهرست نویسی پیش از انتشار کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	کوندو، نوبوآکی، ۱۹۶۶ - م. Kondo, Nobuaki
عنوان و نام پدیدآور	قانون شرع و جامعه ایران / نوبوآکی کوندو؛ ترجمه علی محمد آزاده.
مشخصات نشر	تهران: نشر تاریخ ایران، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۳۵۶ ص.؛ ۵/۱۴×۲۱ س.م.
شابک	978-600-8687-75-7
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	عنوان اصلی: Islamic law and society in Iran : a social history of Qajar Tehran, 2016.
موضوع	فقه -- ایران -- تاریخ Islamic law -- Iran -- History وقف -- ایران -- تهران -- تاریخ Waqf -- Iran-- Tehran -- History اجرای عدالت (فقه) -- ایران Justice, Administration of (Islamic law) -- Iran جامعه‌شناسی حقوقی -- ایران Sociological jurisprudence -- Iran آزاده، علی محمد، ۱۳۴۹-، مترجم ۲/۱۹۳BP ۳۷۲/۲۹۷ ۸۶۵۹۴۷۳ فیا
شناسه افزوده	
رده بندی کنگره	
رده بندی دیویی	
شماره کتابشناسی ملی	
اطلاعات رکورد کتابشناسی	

نشر تاریخ ایران (شماره‌های خاص)

تهران، خیابان فلسطین، ساختمان ۱۱۰، طبقه سوم، شماره ۳۰۴، تلفن: ۶۶۴۶۳۰۳۰

قانون شرع و جامعه ایران

تاریخ اجتماعی تهران دوره قاجار

نوبوآکی کوندو

ترجمه علی محمد آزاده

اجرا: نشر تاریخ ایران

طرح جلد: فریبا علایی چاپ و صحافی: الغدير

چاپ اول: ۱۴۰۱ تیراژ: ۱۰۰۰

شابک: ۷-۷۵-۸۶۸۷-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰-۸۶۸۷-۷۵-۷ ISBN: 978-600-8687-75-7

قیمت: ۹۰۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ و در اختیار نشر تاریخ ایران است.

Website: nashretarikheiran.com

Instagram: com/nashretarikheiran

Telegram channel: @nashretaarikh

Email: nashretarikheiran@gmail.com

فهرست مطالب

۱۱	سخن مترجم
۱۷	سخن ناشر اصلی
۱۹	سخن مؤلف
۲۳	مقدمه
۳۵	توسعه تاریخی تهران
۴۷	سازمان قضایی
۷۱	محاكم شرعيه
۹۹	يك دعوای واقعی
۱۲۳	تسجيل و معاملات در محاكم شرع
۱۵۷	موقوفات تهران
۱۹۷	وقف و ملك خصوصى
۲۲۷	تغيير و تحولات موقوفات
۲۵۵	نتيجه گیرى
۲۶۳	ضمیمه
۲۷۵	کتابنامه و منابع
۳۰۵	واژه نامه
۳۱۵	پی نوشت ها
۳۵۱	نمایه اشخاص و اماکن

سخن مترجم

مهم ترین نکته در هر حوزه مطالعاتی از جمله ایران شناسی، ترجمه آثار مربوط در کوتاه ترین زمان ممکن است. این کار دست کم دو فایده دارد: اول، دست یافتن به نتیجه آخرین تحقیقات و استفاده هرچه بیشتر از آن اثر و چه بسا جلوگیری از تکرار یا تولید آثار به نسبت مشابه؛ دوم، نقد و بررسی دقیق تر و تولید آثار انتقادی یا ارتقایافته.

هدف از ترجمه این کتاب با عنوان فارسی «قانون شرعی و تاریخ اجتماعی تهران در دوره قاجار» که حاصل بیست سال تحقیق اسنادی، کتابخانه‌ای و میدانی «پروفسور نوبوآکی کُندو» است؛ نیز دست یافتن به نتیجه یکی از جدیدترین تحقیقات و امکان استفاده هرچه بیشتر فارسی زبانان از آن بوده است.

پروفسور کُندو از محققان شناخته شده ژاپنی در حوزه ایران شناسی با گرایش اسلام شناسی و تاریخ دوره مدرن است و این کتاب او را ناشر انگلیسی - امریکایی راتلج در ۲۰۱۷م منتشر کرد. وی در سال ۲۰۲۰م در بخش محققان خارجی حوزه تاریخ همایش بین المللی فارابی به پاس انتشار تمامی آثار پژوهشی اش از جمله همین کتاب به عنوان چهره برگزیده شناخته شد.

کُندو اندک مدتی پس از چاپ این اثر، در مصاحبه ای که در مجله فرهنگ امروز^۱ منتشر شد روند تولید این اثر پر استناد را توضیح داده است. سه محقق جوان حوزه ایران شناسی و اسلام شناسی،^۲ این کتاب را معرفی و نقد کرده اند

۱. رضایی، امید، «گفت و گو با پروفسور نوبوآکی کوندو، ایران شناس ژاپنی: به چالش کشیدن دیدگاه رایج تفکر مدرن در ایران قرن نوزدهم»، فرهنگ امروز، مهر ۱۳۹۶، شماره ۱۹، صص ۱۴۹-۱۴۸.

2. NOBUAKI KONDO, *Islamic Law and Society in Iran: A Social History of Qajar Tehran*, New York: Routledge, 2017 REVIEWED BY FARZIN VEJDANI in *International Journal of Middle East Studies*, Volume 50 / Issue 2 / May 2018.

Nobuaki Kondo, *Islamic Law and Society in Iran: A Social History of Qajar Tehran*.

این نقدها به نسبت مثبت اند. آنان استفاده این محقق از منابع پرشمار و دست اول در افزایش شناخت مخاطبان از دوره قاجار و کارکرد فقه شیعه در جامعه ایران را ستوده اند؛ اما بعضی از آنان درباره ساماندهی فصول، تحلیل فشرده و گذرا، اشارات وی به آثار دیگر محققان و نتیجه گیری ها، نظریاتی متفاوت ارائه کرده اند. بعلاوه به نظر می رسد شاید بهتر بود کُندو به دلیل استناد مکرر به دفترهای سنگلجی و نوری، دست کم صفحه یا پاراگرافی را به «محرر شرعیات» و نیز «ثبات محکمه شرع» اختصاص می داد. می دانیم این دفترها نه فقط ماحصل کار افراد گوناگون در محکمه بوده است، بلکه در دفترهای شرعی ایران علاوه بر اسناد صاحب دفتر، اسناد تولیدی علمای دیگر نیز به دلایل مذکور در کتاب ثبت می شده است.

به هر روی، بر خلاف تصور اولیه که به نظر می رسید متن کتاب زبانی نه چندان پیچیده و روان دارد. اما به دلیل کثرت استنادات و ترجمه انگلیسی مفاد اسناد به جای آوانویسی یا رونویسی همین اسناد و نیز زبان تخصصی اصطلاحات حقوقی و بویژه زبان تخصصی وقت کار ترجمه وقت گیر و دشوار شد. خوشبختانه پس از خاتمه ترجمه، فرصت آشنایی با آقای امید رضایی، سندشناس و کارشناس اوقاف و نویسنده چندین کتاب و مقاله در حوزه اسناد و موقوفات دوره قاجار، دست داد. هم به پیشنهاد او، یکبار دیگر ترجمه با متن اصلی مقابله شد. نتیجه این کار، روان تر شدن و قابل فهم تر شدن متن فارسی بود؛ چراکه در مواردی به جای عبارات ترجمه ای، اصطلاحات تخصصی جایگزین گردید. ازین رو به فکر ایجاد بخش واژگان تخصصی در این کتاب افتادیم تا محل رجوع و مستندی برای محققان این حوزه باشد. متن

→

London: Routledge, 2017, 196 pp. ISBN 978-0-415-71137-1. Reviewed by Denis Hermann in Der Islam Volume 97 Issue 2 October 8, 2020.

Nobuaki Kondo: *Islamic Law and Society in Iran: A Social History of Qajar Tehran*, recensé par Zahir Bhalloo © IFAO 2019 Berlin Graduate School Muslim Cultures and Societies, Freie Universität Berlin.

ترجمه با نسخه دست‌نویس اصلی و دیجیتال دو دفتر اول و دوم سنگلجی مقایسه شد که در «وبسایت زنان قاجار»^۱ به صورت برخط وجود دارد. البته استفاده از نسخه دیجیتال این دو دفتر نیز کار ساده‌ای نبود. بطوری که می‌توان گفت در طول این ترجمه حداقل بیست بار به آن سامانه مراجعه شد. چراکه در این کتاب برای معرفی سند از روش مرسوم شمارگذاری خطی استفاده شده است و در وبسایت زنان قاجار، از روش معمول برگ شماری. به هر حال با آنکه می‌شد ترجمه‌ای پاکیزه‌تر تقدیم کرد؛ اما به جهت امانت‌داری و رعایت سبک نوشتاری محقق، از کوتاه کردن و استفاده از کلمات و ترکیبات متنوع‌تر و سلیس‌تر صرف‌نظر گردید.

نکته بعدی این‌که محقق در مورد ملکم و حتی اسناد آن، دست به دخل و تصرف زده است. به عبارتی، وی درک و تحلیل خود را از متن ملکم به دست داده که نسبت به متن اصلی مختصر و متفاوت است. به عنوان نمونه در کتاب تاریخ ایران سر جان ملکم، ترجمه‌ای که در اینجا ارائه شده نسبت به ترجمه قدیمی اسماعیل حیرت، متفاوت است. همچنان که در استناد به متن ساخت هم این تفاوت دیده می‌شود.

در مورد اسناد دست اول غیر چاپی هم به نوعی اختلافی دیده می‌شود. البته نمی‌توان ناخوانا بودن خطوط و پیچیده بودن متن اسناد و طولانی بودن زمان تدوین این تحقیق را نادیده و دست‌کم گرفت. به عنوان نمونه در صفحه ۵۲ کتاب، ذیل سند ۱۶۴ (b هاروارد، ص ۴۴۲)، کلمه سنگسری از توابع بسطام سمنان، سهواً سنگ‌بری قرائت شده است. یا نام اسدالله فرزند آقا موسی تاجر بروجردی به آقا اسدالله تاجر بروجردی فرزند آقا موسی تغییر یافته است. همچنین در صفحه ۷۹ متن کتاب، دوسوم سهم دو روستا را آورده است، حال آنکه در متن اصلی به صورت چهار دانگ یک روستا و پنج دانگ یک مزرعه و چهار دانگ و نیم روستای دیگری آمده است. نیز در صفحه ۸۶ کتاب،

ذیل سند (a7 هاروارد، ص ۱۷) میرزا علینقی به صورت میرزا محمدتقی قرائت شده است. در همین صفحه ذیل پی نوشت ۳۲، مبلغ ۱۷۷ تومان به ۱۷۵ تومان و در صفحه ۸۸، سوم رمضان ۱۲۵۲ به صورت ۱۲۵۴ گزارش شده است. در صفحه ۹۰ کتاب ذیل سندی به تاریخ ۲۸ جمادی الثانی ۱۲۹۱، ۱۵ تومان را ۵۰۰ تومان قرائت کرده اند. هرچند مقابله ترجمه با این چند دفتر هم گویای دخل و تصرف و تمایل محقق محترم به خلاصه گویی است حال آنکه چنین اقدامی می تواند بر انتقال مفهوم کامل، تأثیری منفی برجای گذارد.

منتقدان این کتاب، یکی از نوآوری های کُندو را استفاده فراوان از جداول دانسته اند که برای فهم بهتر موضوع ارائه شده است؛ اما بعضی از جداول به روشنی و به تفصیل تحلیل نشده اند. از آن مهم تر اینکه جمع و درصد گیری جداول هم با منطق ریاضی سازگار نیست. ازین رو برای حفظ امانت داری علاوه بر ارائه ارقام محاسبه شده محقق، ترجیح داده شد در موارد ناصواب از علامت پرسش استفاده شود به علاوه با استفاده از قلاب [] جمع و درصد محاسبه شده صحیح نیز ارائه گردد. به عنوان نمونه می توان به جدول ۱۷-۵ اشاره کرد. در طرح ارائه شده مسجد قدیم جمعه در فصل هشتم، صفحه ۱۴۸ توسط محقق، نام یکی از شبستان ها، شبستان گرمابه آمده که با توجه به متن، به صورت شبستان گرمخانه اصلاح شد.

هم چنین یادآور می شود کُندو در فصل هشتم، صفحه ۱۵۳، «حاکم» را معادل «شاه» گرفته است، حال آنکه بنا به تحقیقات ساخت در کتاب آشنایی با فقه اسلامی و نیز عبارات و قواعد فقهی «الحاکم ولی من لا ولی له» و نیز «الحاکم وارث من لا وارث له» و نیز «الحاکم ولی الممتنع»، این احتمال هم وجود دارد که «حاکم» به معنی «قاضی» باشد، خاصه که این سند زیر نظر علما تنظیم شده و در صورتی که منظور دیگری داشتند، می توانستند از لغت شاه و سلطان استفاده کنند.

در پایان لازم می داند از آقای جعفر گلشن روغنی که ویرایش فنی متن

ترجمه شده اولیه را برعهده داشتند و نیز آقای امید رضایی که علاوه بر مقابله هم‌زمان، ویرایش تخصصی متن را انجام دادند و سیدصادق فیض که ویراستاری بخش آخر را بر عهده گرفتند و هم‌چنین از همکارانم در دفتر ادبیات انقلاب اسلامی حوزه هنری بویژه آقایان محمد کریمی، محمد مهدی موسی‌خان، میرزاباقر علیان‌نژاد، یحیی آریا بخشایش، که با پیگیری و راهنمایی‌های خود مرا بر ادامه کار تشویق کردند؛ صمیمانه قدردانی نمایم. هم‌چنین لازم است از نشر تاریخ ایران، بویژه استاد ارجمند سرکار خانم دکتر منصوره اتحادیه و سرکار خانم سعاد پیرا تشکر نمایم. مسلماً این ترجمه خالی از اشکال نیست و مسئولیت لغزش‌های آن با مترجم است.

علی محمد آزاده

mohamadazadeh@yahoo.com

www.ketab.ir